

KARLOS KASTANEDA

Orlov dar

Prevod s engleskog jezika

Sandra Nešović

Beograd

2013.

DERETA

PREDGOVOR

Iako sam antropolog, ova knjiga nije antropološko delo u strogom smislu reči; međutim, njeni koreni zadiru u kulturnu antropologiju, jer je pre mnogo godina i začeta kao podrobno istraživanje ove discipline. U to vreme bio sam zainteresovan za proučavanje upotrebe lekovitih biljaka među Indijancima jugozapadnog i severnog Meksika.

Tokom godina moja ispitivanja prerasla su u nešto drugo, što je bila posledica same teme ali i mog ličnog razvoja. Proučavanje lekovitih biljaka zapostavio sam zarad izučavanja tamošnjeg sistema verovanja, koji je naizgled predstavljao razmeđe između barem dve različite kulture.

Osoba koja je odgovorna za tu promenu smera u mom radu bio je Jaki¹ Indijanac iz severnog Meksika, don Huan Matus, koji me je kasnije upoznao s don Henarom Floresom, Mazatek² Indijancem iz srednjeg Meksika. Obojica su se bavili jednom drevnom veštinom koja se u naše vreme uglavnom naziva čarobnjaštvom, a za koju se pretpostavlja da je primitivni oblik medicine ili psihologije, ali koja je zapravo oličenje tradicije izuzetno samodisciplinovanih praktičara i krajnje sofisticirane prakse.

1 *Yaqui* (engl.) – indijansko pleme iz meksičke države Sonora, nastanjeno duž reke Jaki (Rio Yaqui), ali u novije vreme jedan znatan deo njih živi u američkoj državi Arizona. Najpoznatiji su po svom neprijateljstvu prema Meksiku, što je izazvalo duge i ogorčene borbe. Krajem XIX veka, nemilosrdno su proganjani. Jaki Indijanci ni dan-danas nisu priznati kao suvereni meksički narod. (prim. prev.)

2 *Mazatec people* (engl.) – domorodački narod koji živi u srednjem i južnom Meksiku, uglavnom na području države Oaksaka, blizu granice s Verakruzom. Rani španski istraživači nazvali su ih po gradu Mazatlanu. (prim. prev.)

Pre bi se reklo da su ova dva čoveka za mene predstavljali učitelje nego izvore informacija, ali sam ja i dalje nastojao, makar i nasumice, da svoj rad nazovem antropološkim delom; proveo sam mnogo godina pokušavajući da dokučim kulturnu matricu tog sistema, da usavršim njegovu sistematizaciju, kao i klasifikacionu šemu, ne bih li pritom postavio hipotezu o njegovim izvorima i širenju.

Pod uticajem te dvojice snažnih ljudi, moj rad se pretvorio u autobiografiju, jer zbog same činjenice da sam postao učesnik u svemu tome, bio sam prinuđen da saopštim šta se sa mnom zbivalo od tog trenutka. To jeste pomalo čudna autobiografija, budući da u njoj nema ni reči o tome šta se dešava u mom svakodnevnom životu odraslog čoveka, niti izveštavam o svojim subjektivnim stanjima uzrokovanim svakodnevicom. Tu se, pre svega, govori o događajima koji se u mom životu odvijaju kao direktna posledica usvajanja niza neobičnih i međusobno isprepletanih ideja i postupaka. Drugim rečima, mene je jednostavno progutao sistem koji sam želeo da proučavam, te sam stoga, u cilju nastavka pomnog istraživanja, morao u potpunosti da zapostavim onaj svakodnevni deo života običnog čoveka u svetu današnjice.

Zahvaljujući takvim okolnostima, sada sam suočen s jednim posebnim problemom – objasniti šta je to što ja radim. Sve je to vrlo daleko od mog zapadnjačkog porekla i antropoloških shvatanja, ali pre svega moram da naglasim da nije u pitanju fikcija. Ono što ja opisujem nije nam blisko; stoga, čini se nestvarno.

Zalazeći sve dublje u zamršeni svet čarobnjaštva, otkrio sam da ono za šta sam isprva mislio da je sistem primitivnih verovanja i praksi, postepeno prerasta u ogroman i zamršen svet. Kako bih mogao da se srodim s tim svetom i da o njemu izveštavam, morao sam da koristim samog sebe u mnogostruko složenijem i sve pročišćenijem smislu. Ono što mi se događalo bilo je nešto što ja lično više nisam mogao da predvidim, niti se podudaralo s onim što antropolozi već znaju o sistemu verovanja meksičkih Indijanaca.

Stoga sam često u veoma teškom položaju; pod takvim okolnostima, sve događaje mogu da prenesem isključivo onako *kako su se dogodili*. Nemam dokaza za ono u šta verujem, osim da ponovo utvrdim da ne živim dvostrukim životom, nego da i u svakodnevici sledim principe don Huanovog učenja.

Nakon što su mi don Huan Matus i Henaro Flores, dva indijanska čarobnjaka koja su me vodila, sa zadovoljstvom preneli svoje znanje, oni su me naprosto pozdravili i otišli. Shvatio sam da ću ubuduće morati sam da primenjujem ono što sam od njih naučio.

U svrhu obavljanja tog zadatka, vratio sam se u Meksiko i otkrio da su don Huan i don Henaro u svojoj čarobnjačkoj praksi imali devet učenika; pet žena i četiri muškarca. Najstarija žena se zvala Soledad; sledeća je bila Marija Elena, poznata pod nadimkom Gorda³, a ostale tri žene – Lidija, Rosa i Hosefina – bile su mlade i svi su ih zvali „tri male sestre“. Četiri muškarca, poređani po starosti, bili su Elihio, Benigno, Nestor i Pablito; poslednja trojica nazvani su „henarosi“, budući da su bili veoma bliski don Henaru.

Već sam od ranije znao da su Nestor, Pablito i Elihio, koji više nije živ, bili učenici, ali sam živeo u zabludi da su četiri devojke Pablitove sestre i da im je Soledad majka. Tokom svih tih godina površno sam poznavao Soledad i uvek sam je zvao dona⁴ Soledad, u znak poštovanja, budući da je bila don Huanova vršnjakinja. Lidija i Rosa su mi takođe bile predstavljene nekom prilikom, ali naša je veza bila suviše kratka i površna da bih mogao zaključiti ko su one zapravo. Gordu i Hosefinu sam poznavao samo po imenu. Benigna sam jedanput sreo, ali nisam imao ni predstavu o tome da bi mogao biti povezan s don Huanom i don Henarom.

3 *La Gorda* (špan.) – gojazna osoba, debeljuca; od prideva *gordo/gorda*. (prim. prev.)

4 *Dona* (špan.) – gospođa, dama. (prim. prev.)

Iz nekih razloga koji su i meni samom nedokučivi, imao sam utisak da su svi oni, na različite načine, iščekivali moj povratak u Meksiko. Obavestili su me da bi trebalo da zauzmem don Huanovo mesto, kao njihov vođa, njihov nagual. Rekli su mi da su don Huan i don Henaro iščezli s lica zemlje, kao i Elihio. I žene i muškarci su verovali da njih trojica nisu umrli – jednostavno su ušli u drugi svet, drugačiji od ovog svakodnevnog, mada jednako stvaran.

Žene – naročito dona Soledad – snažno su mi se suprotstavile već pri prvom sastanku. Uprkos tome, upravo su one u meni izazvale katarzu. Susret s njima je kao posledicu imao neko tajanstveno bujanje u mom životu. Otkako sam ih upoznao, došlo je do drastičnih promena u mom načinu razmišljanja i shvatanja. Međutim, ništa se od toga nije dogodilo svesno – štaviše, nakon moje prve posete bio sam zbunjen više nego ikada pre, a ipak sam usred celog tog haosa naišao na čudesno čvrste temelje. Zahvaljujući silini tog našeg sudara, ja sam u samom sebi pronašao osobine za koje nisam ni sanjao da ih posedujem.

Gorda i tri male sestre su bile savršeni *sanjači*; dobrovoljno su me usmerile i prikazale mi svoja dostignuća. Don Huan je umetnost *sanjanja* opisao kao sposobnost korišćenja nečijih običnih snova i njihovog pretvaranja u *nadziranu svest*, posredstvom posebne vrste pažnje, koju su on i don Henaro nazivali drugom pažnjom.

Očekivao sam da će me tri henarosa podučiti svojim dostignućima u još jednoj oblasti don Huanovog i don Henarovog učenja, takozvanoj „umetnosti *traganja*“. Umetnost *traganja* je meni predstavljena kao niz postupaka i stanja, koji čoveku omogućavaju da iz svake zamislive situacije izvuče ono najbolje. Ali sve što su mi tri henarosa pripovedala o *traganju* nije imalo ni doslednost ni snagu koju sam očekivao. Zaključio sam da oni ili nisu pravi poznavaoци tog umeća ili, naprosto, ne žele da mi ga otkriju.

Prestao sam s ispitivanjem u želji da svima njima pružim osećaj opuštenosti u mom prisustvu, ali su nakon toga svi muškarci i žene poverovali da se konačno ponašam kao pravi nagual, budući da ništa više nisam zapitkivao. Svako od njih pojedinačno je zahtevao moje vođstvo i savet.

Da bih im udovoljio, bio sam primoran da napravim detaljan osvrt na sve što su me don Huan i don Henaro naučili, zalazeći još dublje u veštine čarobnjaštva.

PRVI DEO:

Drugo ja

1. Utvrđivanje druge pažnje

Sredinom poslepodneva sam stigao do mesta gde su živele Gorda i male sestre. Gorda je bila sama i sedela je pred vratima, zagledana u daleke planine. Bila je zapanjena što me vidi. Objasnila mi je da se potpuno zadubila u svoje uspomene, pa je na trenutak bila na samoj ivici nekog nejasnog sećanja u vezi sa mnom.

Kasnije te noći, posle večere, na podu Gordine sobe smo sedeli zajedno – Gorda, tri male sestre, tri henarosa i ja. Žene su sedele jedna pored druge.

Iz nekog neobjašnjivog razloga, iako sam svakom od njih ponosob posvetio jednako vremena, ipak sam najveću pažnju izdvojio za Gordu. Kao da za mene niko više nije postojao. Naslućivao sam da je to zato što me je Gorda podsećala na don Huana, dok ostali nisu. Bilo je u njoj nečeg tako neusiljenog, mada ne toliko u njenim postupcima koliko u mojim osećanjima prema njoj.

Zanimalo ih je šta sam u međuvremenu radio. Rekao sam im kako sam nedavno posetio grad Tulu, država Hidalgo, i obišao neke arheološke iskopine. Najviše me je zadivio niz od četiri ogromne figure u vidu kamenih stubova, poznate kao „Atlanti“, koje se nalaze na samom vrhu piramide.

Svaka od tih gotovo valjkastih figura, oko četiri i po metra visoka i metar široka, bila je izrađena od četiri posebna komada

bazalta s rezbarijama koje, prema mišljenju arheologa, predstavljaju toltečke⁵ ratnike s njihovom ratnom opremom. Oko šest metara iza svake glavne figure na vrhu piramide, nalazi se novi niz od četiri pravougaona stuba iste visine i širine kao prva, koji su takođe napravljeni od četiri odvojene kamene gromade.

Strahopoštovanje koje sam osjetio pri pogledu na Atlante bilo je još više nadahnuto onim što mi je o njima ispričao prijatelj koji me je tuda vodio. Rekao mi je da mu je čuvar ruševina otkrio da je čuo kako Atlanti noću hodaju, a da zemlja pod njima tada podrhtava.

Pitao sam henarose mogu li da protumače ovu tvrdnju mog prijatelja. Oni kao da su se postideli i samo su se zakikotali. Okrenuo sam se ka Gordi, koja je sedela pored mene, pa sam je direktno upitao šta ona misli o tome.

„Nikada nisam videla te figure“, odgovorila je. „Nikada nisam posetila Tulu. Strah me je i od same pomisli na taj grad.“

„Zbog čega se plašiš, Gorda?“, zanimalo me je.

„Nešto mi se dogodilo u ruševinama Monte Albana, u Oaksaki“, rekla je. „Nekada sam volela da lutam kroz te ruševine, čak i nakon što me je nagual Huan Matus upozorio da tamo ne smem ni da zakoračim. Ne znam zašto, ali to mesto mi se dopadalo. Kad god bih se našla u Oaksaki, odlazila sam tamo. S obzirom na to da usamljenoj ženi uvek dosađuju razni napasnici, obično sam išla s Pablitom, jer je on vrlo odvažan. Ali jednom prilikom sam otišla s Nestorom. On je *video* neko svetlucanje na zemlji. Malko smo kopali i pronašli čudan kamen veličine dlana moje ruke; u kamenu je vrlo brižljivo bila izdubljena rupa. Htela sam u nju da zavučem prst, ali me je Nestor zaustavio. Kamen je bio gladak i od njega mi se ruka jako ugrijala. Nismo znali šta da radimo s njim. Nestor ga je stavio u šešir, pa smo ga nosili kao neku životinjicu.“

⁵ *Tolteci* – indijanski narod, koji je živeo pre dolaska Kolumba u Ameriku. Nastali od ratničkog nomadskog plemena zvanog Tolteci-Čičimeci. Vladali su centralnim Meksikom između X i XII veka. Glavni grad im je bio Tula. Asteci se smatraju naslednicima Tolteka. (prim. prev.)

Svi su počeli da se smeju. Činilo se kao da je u Gordinoj priči skrivena neka šala.

„I šta ste potom uradili s njim?“, pitao sam.

„Doneli smo ga ovamo, u kuću“, odgovorila je, ali je ova njena izjava izazvala novi nalet smeha svih prisutnih. Grcali su i kašljali od smeha.

„Smeju se na Gordin račun“, objasnio je Nestor. „Moraš da razumeš koliko je ona tvrdoglava. Nagual ju je već upozorio da se ne zafrkava s kamenjem, ili kostima, ili bilo čime drugim što je zakopano u zemlju. Međutim, ona je imala običaj da mu radi iza leđa, tako da bi često nagrabusila.“

„Tog dana u Oaksaki je uporno navaljivala da uzmemo tu prokletu stvar. Uneli smo je u autobus i nosili je celim putem sve do ovog grada, posle čega smo ušli pravo u ovu prostoriju.“

„Nagual i Henaro su bili na putu“, nadovezala se Gorda. „Usudila sam se da provučem prst kroz rupu i tada sam shvatila kako je kamen oblikovan upravo tako da se drži u ruci. Odmah su me zaposela osećanja osobe koja je nekada držala taj kamen, ko god ona bila. Bio je to moćan kamen. Moje raspoloženje se promenilo. Obuzeo me je strah. Nešto jezivo je počelo da me vrebja iz mraka, nešto bez oblika i boje. Više nisam smela da ostajem sama. Iz sna bih se budila vrišteći i posle par dana više nisam uspevala ni da zaspim. Svi su se smenjivali praveći mi društvo, i danju i noću.“

„Kada su se nagual i Henaro vratili“, nastavio je Nestor, „nagual me je poslao da zajedno s Henarom vratim kamen na mesto odakle smo ga i iskopali. Henaru je trebalo tri dana da pronađe tačno mesto. Ali uspeo je.“

„A šta se s tobom, Gorda, dogodilo posle toga?“, pitao sam je.

„Nagual me je zakopao“, rekla je. „Devet dana sam naga ležala u prljavom kovčegu.“

Usledio je novi nalet smeha.

„Nagual joj je rekao da ne sme da izlazi“, objasnio je Nestor. „Sirota Gorda je morala i da piša i da sere u tom kovčegu. Nagual

ju je ugrao u taj sanduk koji je svojeručno napravio od granja i blata. Samo je sa strane ostavio mala vrata za hranu i vodu. Sve ostalo je bilo zapečaćeno.“

„Ali zašto ju je zakopao?“, začudio sam se.

„To je najbolji način zaštite“, rekao je Nestor. „Morala je da se nađe pod zemljom, kako bi je ta ista zemlja izlečila. Nema boljeg iscelitelja od zemlje; osim toga, nagual je morao da otkloni i tu moć kamena koja se usmerila na Gordu. Prljavština je neka vrsta zaštite, ne dopušta ničemu da prođe, ni u kom smeru. Nagual je znao da joj ne može biti gore ako ostane pokopana devet dana; njeno stanje je moglo samo da se poboljša. A tako je i bilo.“

„Kako si se osećala tako zakopana, Gorda?“, pitao sam je.

„Umalo što nisam poludela“, rekla je. „Ali to je za mene bila neka vrsta iskupljenja. Da me nagual nije tamo strpao, ja bih umrla. Snaga tog kamena je za mene bila prejaka: njegov vlasnik je sigurno bio krupan čovek. Mogu reći da mu je ruka bila dvostruko veća od moje. Imao je taj kamen do kraja svog života, ali ga je onda neko ubio. Njegov strah me je izbezumio. Imala sam utisak kao da neko dolazi da me živu pojede. Eto, to je osećao i taj čovek. On jeste bio moćan, ali ga je ščepao neko još moćniji.“

„Nagual je govorio da posedovanje takvog predmeta donosi nesreću, budući da njegova snaga priziva uticaje drugih sličnih predmeta, pa vlasnik postaje ili progonitelj ili žrtva. Nagual je dodao kako je u prirodi tih predmeta da ratuju, jer onaj deo naše svesti, koji se na njih usredsređuje i tako im daje snagu, veoma je opasan i ratnički raspoložen.“

„Gorda je vrlo pohlepna“, umešao se Pablito. „Pomislila je, kad bi mogla da pronađe nešto što u sebi već ima dovoljno snage, da bi onda lako postala pobednik, verujući da u današnje vreme nikoga ne zanima odmeravanje snaga.“

Gorda je to priznala klimanjem glave.

„Nisam znala da čovek može uzgred da pokupi još nešto osim moći koje takvi predmeti poseduju“, pravdala se. „Kad sam prvi

put provukla prst kroz rupu i stisnula kamen, šaka mi se jako zagrejala i cela ruka mi je zadrhtala. Osetila sam se istinski snažnom i velikom. Prilično sam snalažljiva, tako da niko nije imao pojma da u ruci držim kamen. Međutim, posle nekoliko dana je započeo pravi užas. Osetila sam da je neko krenuo za vlasnikom kamena. Mogla sam da osetim i njegov strah. Bez ikakve sumnje, on je bio veoma moćan čarobnjak, te ko god je bio onaj ko ga je gonio, on nije nameravao samo da ga ubije, nego i da mu pojede meso s kostiju. To me je stvarno prestravilo. Već tada je trebalo da bacim kamen, ali je za mene to bio jedan tako nov osećaj, da sam nastavila da držim kamen u ruci kao najobičnija glupača. Kad sam ga konačno bacila, bilo je prekasno. Nešto je već bilo ušlo u mene. Imala sam vizije u kojima mi se približavaju neki čudno odeveni ljudi. Imala sam osećaj kao da me grizu i oštrim malim noževima i zubima kidaju meso s mojih nogu. Načisto sam pobenavila!“

„Kako je don Huan objasnio ta priviđenja?“, zanimalo me je.

„Smatrao je da je ostala bez zaštite“, rekao je Nestor. „I zbog toga je preuzela kompleks onog čoveka, njegovu drugu pažnju, koja se izlila u taj kamen. U trenutku kad su ga ubijali, potpuno usredsređen čvrsto je stezao taj kamen. Nagual nam je objasnio da se čovekova snaga iz tela premestila u kamen; tačno je znao šta radi, jer nije želeo da svojim neprijateljima dopusti da ga prožderu. Nagual je takođe rekao da su i njegove ubice to znale, pa su ga zato jele živog, ne bi li dograbili makar mrvicu onoga što je preostalo od njegove snage. Mora da su kamen zakopali kako bi izbegli nevolje. A onda smo ga Gorda i ja, kao dva poslednja idiota, pronašli i iskopali.“

Gorda je tri ili četiri puta klimnula glavom. Izraz lica joj je bio krajnje ozbiljan.

„Nagual mi je rekao da je druga pažnja najopasnija postojeća sila“, rekla je. „Kad se usmeri na neku stvar, nema ničeg opasnijeg od toga.“

„Strašno je to što smo se mi na to upecali“, dodao je Nestor. „Čovek koji je posedovao taj kamen hvatao se za svoj život i

snagu; upravo zato je bio užasnut osećajem da mu kidaju meso. Nagual je rekao da ne bi bilo razloga da se plašimo tog čoveka da on nije bio tako posesivan i da se pokorio svojoj smrti, kakva god da je bila.“

Razgovor je utihnuo. Upitao sam ostale da li oni imaju još nešto da kažu. Male sestre su zurile u mene. Benigno se zakikotao i šeširrom zaklonio lice.

„Pablito i ja smo bili u piramidama Tule“, konačno je izustio. „Obišli smo sve piramide u Meksiku. Sviđaju nam se.“

„Zašto ste obišli sve piramide?“, pitao sam ga.

„Stvarno ne znam zašto smo išli“, odgovorio je. „Možda zato što nam je nagual Huan Matus rekao da to ne činimo.“

„A šta ti misliš, Pablito?“, zainteresovao sam se.

„Ja sam tamo išao da bih učio“, zlovoljno je odgovorio i nacerio se. „Nekada sam živeo u gradu Tuli. Poznajem te piramide kao svoj džep. Nagual mi je rekao da je i on nekada tamo živeo. Znao je sve o piramidama. I sam je bio Toltek.“

Tada sam shvatio da me je u arheološko nalazište u Tuli nateralo nešto više od puke radoznalosti. Glavni razlog zbog koga sam prihvatio poziv svog prijatelja, temeljio se na tome što sam prilikom prve posete Gordi i ostalima saznao nešto što mi don Huan lično nikada nije spomenuo, a to je činjenica da je on sebe smatrao potomkom Tolteka. Tula je bila drevno središte toltečkog carstva.

„Šta ti misliš o Atlantima koji noću šetaju?“, pitao sam Pablita.

„Naravno, oni noću šetaju“, rekao je. „Odavno su tamo. Niko ne zna ko je sagrađio piramide, a sâm nagual Huan Matus mi je rekao da Španci nisu bili prvi koji su ih otkrili. Nagual je tvrdio da je bilo i drugih pre njih. Bogzna koliko ih je bilo.“

„A šta misliš da te četiri kamene figure predstavljaju?“, pitao sam.

„To nisu muškarci, nego žene“, uzvratilo je. „Ta piramida je središte reda i stabilnosti. Figure su njena četiri ćoška; to su četiri vetra, četiri pravca. One su osnova, baza piramide. To moraju biti

žene, muškobanjaste žene, ako želiš tako da ih nazoveš. Kao što znaš i sâm, mi muškarci nismo toliko vatreni. Mi smo dobre spone, lepak koji povezuje stvari, ali to je sve. Nagual Huan Matus je verovao da tajna piramide leži u njenoj strukturi. Četiri ćoška su uzdignuta do vrhunca. Sama piramida je muškarac, poduprt svojim ratnicama; muškarac, koji je svoje podupirače podigao na najviše mesto. Razumeš li na šta mislim?“

Mora da mi je licem zavladao izraz zbunjenosti. Pablito se nasmejao. Bio je to prilično ućtiv smeh.

„Ne. Ne razumem te, Pablito“, priznao sam. „Ali to je samo zato što mi don Huan nikada o tome nije pričao. Ovo je za mene potpuno nova tema. Molim te, ispričaj mi sve što znaš.“

„Atlanti su *nagual*; oni su *sanjači*. Predstavljaju poredak nadolazeće druge pažnje, zato su tako zastrašujući i tajnoviti. To su stvorenja rata, ali ne i razaranja.“

„Drugi red stubova, onih pravougaonih, predstavlja poredak prve pažnje, *tonala*. To su *tragači*, zato su i prekriveni natpisima. Vrlo su miroljubivi i mudri, sušta suprotnost onima iz prvog reda.“

Pablito je začutao i pogledao me gotovo prkosno, posle čega je usne razvukao u osmeh.

Ponadao sam se da će pokušati da mi objasni to što je rekao, ali se on primirio, kao da čeka moje komentare.

Rekoh mu da sam zaintrigiran i zamolih ga da nastavi. Delovao je neodlučno, izvesno vreme je samo zurio u mene, a onda je duboko udahnuo. Tek što je počeo da govori, kada su se glasovi ostalih podigli u buntovnom žamoru.

„Nagual nam je to već objasnio“, nestrpljivo je bubnula Gorda. „Ima li razloga da mu sada sve to ponavljaš?“

Pokušao sam da ih ubedim kako zaista nemam pojma o čemu to Pablito priča. Njega sam gotovo pridobio i taman je hteo da nastavi s objašnjavanjem. Međutim, začuo se novi talas glasova. Sudeći po tome kako su me male sestre gledale, mora da su bile veoma ljute, posebno Lidija.